

Waarom heeft niemand werk voor ons?

Mt.20, 1-16

Situering van de tekst

De parabel van de arbeiders van het elfde uur behoort tot het Matteaanse 'Sondergut': Matteüs' eigen stof. We onderzoeken eerst wat Jezus zelf met de parabel heeft bedoeld. Daarna bekijken we hoe Matteüs hem heeft begrepen en geactualiseerd in zijn eigen gemeente.

De parabel bij Jezus

In Jezus' parabel over de arbeiders van het elfde uur gaat het niet over de vraag wat een rechtvaardig loon is. Jezus zoekt in dit verhaal evenmin naar een oplossing voor het probleem van de werkloosheid. Hij houdt geen pleidooi voor een menselijk verantwoord basisinkomen. Het zijn belangrijke kwesties maar Jezus heeft met het beeld van de arbeiders iets anders op het oog. Hij wil iets duidelijk maken over de Godsopvatting in zijn tijd. Hij brengt zijn parabel binnen in een discussie met godsdienstleraren die een strengere of engere Godsopvatting voorstaan. Volgens Jezus is God grenzeloos goed voor alle mensen. Hij is een God die geen onderscheid maakt tussen mensen.

De oorspronkelijke bedoeling en betekenis van Jezus' verhaal is te vinden aan het einde van de parabel: de klacht van de arbeiders van het eerste uur en de zelfverdediging van de wijngaardenier.

Volgens de evangelist Matteüs richt Jezus deze parabel tot de leerlingen: zie vanaf Mt. 19,23; tussen de perikoop van de rijke man en de parabel van de arbeiders van het elfde uur is er geen wisseling van adres. Veel exegeten zijn echter van oordeel dat Jezus zelf de parabel uitsprak voor een wijder publiek. Bij Jezus hoorde deze parabel thuis in zijn discussie met de strengere strekking binnen de Farizeeën en Schriftgeleerden. In de parabel staan de arbeiders van het eerste uur symbool voor deze 'harder-oordelende-tegenstanders'. Het gemor in het verhaal is hun gemor tegen Jezus, tegen zijn visie en zijn handelingen. De parabel van de arbeiders van het elfde uur is bij Jezus niet enkel verkondiging over God maar ook zelfverdediging. Hij rechtvaardigt met deze parabel zijn prediking en optreden. Het verhaal is consequent: het is een open parabel. Hij veroordeelt niet maar nodigt elke luisteraar of lezer uit tot een houding van goedheid, zoals de wijngaardenier. De parabel laat ruimte voor elke toehoorder. Jezus laat daarom de arbeiders in de parabel niet antwoorden op de vragen van de wijngaardenier. Alles blijft open...

De Matteaanse redactie

We weten niet wanneer Jezus het verhaal van de arbeiders van het elfde uur heeft uitgesproken. De evangelist Matteüs heeft de parabel een welbepaalde context bezorgd. De parabel boet er zelfstandigheid bij in. Hij functioneert op die manier in het geheel van Matteüs' geschrift. Wat betekent de parabel in die context?

Matteüs voegt een inleiding toe aan de parabel: 'Want het rijk der hemelen is gelijk aan...' Voortaan is de parabel één van de Matteaanse Rijk-der-hemelen-parabels. De wijngaardenier wordt huisheer. En ook de laatste vers 16 is een toevoeging van Matteüs. Die uitspraak herhaalt het gezegde van 19,30 in een wat gewijzigde vorm. Men mag 19,30 en 20,16 samen een inclusie of omkadering van de parabel noemen.

Het volstaat om de matteaanse actualisering van de parabel op het spoor te komen. Jezus had niet de eindtijd op het oog met zijn verhaal. Matteüs benadrukt met zijn wijzigingen wel de eindtijd. In die eindtijd zullen niet de rijken van nu maar de leerlingen van Jezus de eersten en de voornaamsten zijn. De parabel wordt bij Matteüs een waarschuwing voor de leerlingen. Lees: voor de christenen in zijn gemeente. In Matteüs' gemeente zijn niet alle christenen trouw aan Jezus' oproep tot goedheid. Sommige christenen in Matteüs' tijd morren al eens. Ze vertrekken in hun denken vanuit een superioriteitsvisie. Ze vinden niet-joodse christenen toch maar 'tweede categorie christenen'. Matteüs speelt met zijn gecorrigeerde parabel in op deze spanning in zijn gemeente. Hij vermaant: de hoogmoed van de joodse christenen in hun houding tegenover de later aangesloten niet-joodse christenen ligt niet in de lijn die Jezus heeft uitgezet! De God Van Jezus is grenzeloos goed en stelt geen voorwaarden.

Oriëntering

Al lang is het inzicht doorgebroken dat een parabel veel meer is dan een hulpmiddel om een gezegde of gedachte te illustreren en te verduidelijken. We kiezen ervoor om enkele algemene beschouwingen te maken over de kracht van de evangelische parabels. Ze kunnen helpen om een commentaar of preek over Mt. 20, 1-16 te versterken.

Concrete werkelijkheid van concrete mensen

Parabels zijn geen abstracte levenswijsheden, geen algemene morele lessen en geen theologische theorieën. Parabels gaan over Jezus. Ze hebben het over Jezus in zijn verhouding tot mensen en groepen. Ze belichten Jezus en zijn standpunt tegenover concrete toestanden en gebeurtenissen in zijn tijd. Parabels komen uit het concrete leven en geven een visie op dat leven. Of beter: ze nemen een houding of positie in tegenover die concrete werkelijkheid van concrete mensen.

Parabels hebben dit gemeenschappelijk: ze vragen om oog te hebben voor medemensen. Ze hebben het over medemensen die niet aan de normen

beantwoorden waaraan mensen normaal moeten beantwoorden. Parabels gaan meer specifiek over mensen die zich storen aan wat hun medemensen doen voor die mensen die niet aan de 'normale' normen beantwoorden.

Jezus is in heel zijn handelen en spreken gericht op mensen die uit de boot vallen. Het zijn mensen die op het eerste gezicht niet de interessantste en de gemakkelijkste zijn. Maar aandacht voor dat soort mensen, zag Jezus als zijn eigen, grote missie. Met zijn parabels wil Jezus de hardheid doorpikken van mensen tegenover die medemensen die anders zijn. Hij wil hun hardvochtigheid ombuigen tot betrokkenheid en goedheid.

Gods kijk op de dingen

Jezus' andere kijk op de concrete werkelijkheid van concrete mensen kwam niet zomaar tot stand. Het is eigenlijk niet Jezus' visie of creatie zelf. Hij haalt zijn perspectief uit zijn joodse geloof, meer bepaald het geloof in de noodzaak van de komst van Gods koninkrijk. Er moet hier en nu een andere wereld komen dan deze wereld. Er moeten hier en nu andere normen geïnstalleerd worden dan de normen der mensen en dan de normen van godsdienstige en wereldlijke leiders.

'Verlaat de wegen die heilloos zijn. Verlaat de vormen die mensen links laten liggen of uitsluiten. Verlaat de opvattingen die een levensstijl van zelfgenoegzaamheid legitimeren. Bekijk de mensen en de wereld vanuit andere ogen. Kijken vanuit Gods ogen is ruimte maken voor iedereen, ook ruimte maken voor medemensen die anders zijn. Het is ook mensen integreren die onze normen niet halen!'

Een dialoogvorm met persoonlijk appel

Een parabel wil ingrijpen in de werkelijkheid door het gedrag van mensen te wijzigen. De parabel wil inwerken op het gedrag van mensen door in mensen iets te laten gebeuren door woorden. De parabel is een woord- en wederwoordgebeuren. De parabel komt in de dialoog op een moment dat er discussie begint en er meningsverschillen ontstaan. De inbreng van de parabel wil de discussie niet laten eindigen in een geblokkeerde polarisatie. De parabel eindigt met een open, indringende persoonlijke vraag. Een moeilijk te ontwijken vraag: waarom zou jij niet een goed mens zijn? Waarom zou jij de voorwaarden en de grenzen van je liefde, je goedheid en je rechtvaardigheid niet verleggen? Een parabel sluit de tegenstander niet uit of schrijft hem niet af. Een parabel schept ruimte voor ommekeer: waarom zou jij in Godsnaam niet meedoen met de doorbraak van Gods koninkrijk hier en nu, in die concrete werkelijkheid van concrete mensen?

Een vraag om nieuw gedrag

Een parabel is geen mooi sprookje om rustig en veilig naar te luisteren. Het is geen verhaaltje voor het slapen gaan. Een parabel is een beeld dat niet loslaat. Het is een woord dat blijft kloppen op ons gehoorbeen. Het is een verhaal dat de sceptische en kritische toehoorder appelleert.

Uitgerekend op de toehoorder die afwijzend staat wordt gerekend: vriend, waarom ben je boos? Waarom ben je kwaad omdat mensen goed zijn?

De parabel is niet de interactiemethode van de rationele, logische argumentatie, noch de methode van de polemieker die aan de kaak stelt en aanklaagt. Het is de gespreksmethode die rustig en indringend, scherp en vriendelijk uitnodigt: waarom zou je de werkelijkheid niet op een nieuwe wijze bekijken? Waarom zou je mensen niet op een andere manier behandelen?

De parabel is een verhaal dat leven wil worden, dat nieuw samenleven wil scheppen. De parabel bevat woorden om van te leven in overvloed, om anderen te laten delen in die overvloed.

S/preekwijzer

Elke parabel van Jezus is een vraag aan de toehoorders, aan elk van de toehoorders persoonlijk. Het is finaal een vraag aan elk van ons.

De parabel is een verhaal over onze verhouding tot concrete mensen: mensen die we geregeld of nu en dan van aangezicht tot aangezicht ontmoeten en mensen die we soms - indringend - aankijken in de media.

Jezus had het in zijn parabellen over de concrete mensen rondom hem. Hij stelde een vraag over hen, aan hen. De evangelisten bewerkten de parabellen om Jezus' vragen bij te sturen en geactualiseerd te kunnen richten tot de mensen van hun tijd. Wij mogen en moeten op ons beurt ons afvragen: op wie slaat de parabel in onze tijd? Over wie gaat de vraag vandaag?

Elke parabel heeft zo'n eigen accent. Zo ook de heel bekende parabel van de arbeiders van het elfde uur. We kunnen deze parabel ontvouwen in een vierledige vraag. Vier vragen aan jou en mij. Laten we ze even overlopen.

Waarom heeft niemand werk voor ons?

Heb je ze al gezien de vreemdelingen die rond het Klein Kasteeltje in Brussel hangen? Heb je ze al aangekeken: de vrouwen en de mannen achter tralies in een gesloten asielcentrum? Heb je ze al gesproken de spelende vluchtelingen-kinderen voor een of ander opvanghuis? Heb je al geluisterd naar het verhaal van mensen die al jaren wachten op 'hun papieren'?

Zij zijn - naast vele anderen - de mensen over wie Jezus het vandaag zou kunnen hebben in zijn parabel van de arbeiders van het elfde uur.

Het zijn de mensen die hier niet van oudsher wonen. Het zijn de mensen die er zijn bijgekomen. Mensen die niet onze cultuur en godsdienst hebben maar 'een vreemde' leefwijze. Mensen die ginder gevlucht zijn voor armoede of geweld en die hier in nieuwe ellende zijn terechtgekomen: onbetekenend, overbodig, ongewenst, onverbonden.

Soms komen ze langs aan de deur. Soms staan ze langs de weg. Soms zien we ze op een bank in het station. Soms liggen ze op de grond op een stuk karton. Soms steken ze hun hand naar ons uit. Soms zien we ze soep eten in een huis voor zwervende mensen. Soms verzamelen ze zich in een of ander kerkgebouw om in hongerstaking te gaan, om te protesteren. Hun vraag komt altijd op hetzelfde neer: hebben jullie echt geen ruimte voor ons? Hebben jullie echt geen brood voor ons? Hebben jullie echt geen werk voor ons? Waarom maken jullie niet wat aandacht en tijd voor ons vrij? Krijgen we een kans om iets voor jullie te doen, te betekenen?

Wat is Gods kijk op menselijke relaties?

De zaligsprekingen en Matteüs 25 weven de inzet voor het noodlijdende mens in het hart van geloof. En ook vroeger al - in de lange joodse geschiedenis - heeft God bij monde van zijn profeten de gastvrijheid voor vreemdelingen en vluchtelingen in het hart van de joodse geloofspraxis laten opnemen.

De parabels doen hetzelfde: telkens weer verruimen ze het enge menselijke perspectief met de wijde blik van God. In Gods ogen komen kleinen en kwetsbaren op de eerste rij te zitten. In Gods ogen moeten zwakkeren en marginalen de eerste en de meeste zorg krijgen. Niemand mag achtergelaten worden. Niemand mag verloren gaan. Iedereen hoort in de kring van Gods vrienden.' Wie mensen zonder papieren opneemt neemt mij op. Wie zich het lot van vreemdelingen en vluchtelingen aantrekt, trekt zich mijn lot aan. Wie asielmensen in de ogen kijkt, hoort mijn Stem kloppen op zijn gehoorbeen.'

Vriend, doe ik je onrecht?

Geloven heeft altijd met weerstand te maken. Iedereen vindt evangelische waarden belangrijk. Maar wie ze waarmaakt, krijgt tegenstand. Wie aandacht schenkt aan de arbeiders van het elfde uur krijgt last met de arbeiders van het eerste uur. Wie zich bezig houdt met asielzoekers en vluchtelingen mag op protest rekenen van het eigen volk. 'Waarom zoveel aandacht voor die vreemdelingen, waarom ons eigen volk tekort doen.'

Extreem rechtse reacties hebben oude wortels. Verzuren heeft altijd bestaan: waarom zeuren omdat ik goed ben? Want hoe doen mensen en groepen onrecht aan hun eigen volk als ze zich inzetten voor mensen op de vlucht voor armoede en oorlog? Jezus tekent de gepaste houding tegenover dat gemor. Niet toegeven, doorgaan met de zorg voor de

arbeiders van het elfde uur. En tegelijk de arbeiders van het eerste uur indringend uitnodigen: hebben jullie echt wel redenen om te morren? Waarom zouden jullie niet meedoen met de diep humane zorg voor mensen zonder papieren, mensen zonder naam, mensen zonder betekenis.

Waarom zou jij niet 'een goed mens' kunnen zijn?

Niet met hardheid hardheid bestrijden. Maar evenmin toegeven onder de druk van de hardvochtigheid. Dit is wat de parabel van de arbeiders van het elfde uur ons meegeeft. Zich het lot van de vluchtelingen en vreemdelingen aantrekken én vragen aan de mensen in welvaart en overvloed waarom ze niet meedoen?

Mensen op de wijze van de parabel aanspreken is ze niet beschuldigen maar ze wel indringend bevragen. Om ze dan met die open vragen te laten worstelen. Het is de stem op hun gehoorbeen laten kloppen... tot vroeg of laat, hier en daar een deur opengaat.

Jean-Paul Vermassen
Pastor ACW